

שנגהי

(Shanghai). עיר בסין, הגדולה בעריה ובנמליה. לפני מלחמת-העולם השנייה היו בה יותר מארבעה מיליוני תושבים, ובהם 100,000 זרים ב'מושבות בין-לאומיות' שהיו בשלטון 11 מדינות, ובכללן ארצות-הברית, בריטניה ויפן. בש' מצאו מיקלט פליטים יהודים מגרמניה, מאוסטריה ומפולין, מכיוון שהעיר היתה המקום היחיד בעולם שאפשר היה להיכנס אליו בלי אשרה או מסמך כלשהו. חשיבות רבה יותר מבחינת הפליטים היתה המדיניות הפרו-יהודית של יפן, שהוכרזה ב-6 בדצמבר 1938, ושפתחה בפני היהודים את ש' הכבושה בידיה, למרות מאמצים של ארצות-הברית, בריטניה וצרפת להגביל את כניסתם. לאחר פרעות 'ליל הבדולח' בגרמניה ב-9-10 בנובמבר 1938, הפכה הזרימה האיטית של פליטים למזרח הרחוק לזרם שוטף, ובשיאו הקיף כ-17,000 נפש, ובכללם 1,000 פליטים יהודים מפולין שבפרוץ המלחמה בין יפן לארצות-הברית ובריטניה היו תקועים בלי אשרות בקובה (Kobe) שביפן.

בש' מצאו הפליטים שתי קהילות יהודיות. הקטנה בין השתיים היתה קהילה של 400-500 יהודים ספרדים מבגדאד, שהתיישבו בש' באמצע המאה ה-19, וטיפסו למרום החברה והכלכלה בעיר. הקהילה השנייה, הצעירה יותר, היתה של 3,000-4,000 יהודים מרוסיה, שהגיעו בכמה גלי הגירה, בעיקר אחרי המהפכה הבולשוויקית ב-1917 וכיבוש מנצ'ורה בידי יפן ב-1931-1932. הם לא זכו בהצלחה כלכלית וחברתית בדומה לאחיהם הספרדים, והיו בעיקר סוחרים זעירים ובעלי חנויות.

בסיוע שני ועד סעד ספרדיים מקומיים ותרומות מהג'וינט הוקמו חמישה מחנות פליטים גדולים, לשכן ולכלכל יותר מ-3,000 מהעניים ביותר שבקרב הפליטים. אחרים הצליחו לפרנס עצמם בצורה כלשהי ביוזמתם האישית ובסיוע של ידידים וקרובים בחוץ-לארץ, ומעטים אף הצליחו להקים מפעלים לסחורות ושירותים בסגנון אירופי שנועדו ללקוחות הבין-לאומיים בש' ושלא היו בנמצא באירופה שסועת הקרבות.

הפליטים הצליחו לשקם בש' חלק מאורחות חייהם בסגנון האירופי, כפי שהדבר בא לביטוי במוסדות החברה, הדת והתרבות שלהם ובמסגרת פעילותם. הללו כללו קהילה עם שירותי דת, מהליברלים ועד לאורתודוקסים, תנועה ציונית משגשגת, עיתונות בשפה הגרמנית (ובכלל זה שלושה ימונים) הצגות תיאטרון, וכן רדיו ומוסיקה ברמה גבוהה, הוקמו שני בתי-ספר יסודיים, סמינרים למסחר ולחינוך מבוגרים ואף בית-ספר למחול.

קבוצה קטנה של פליטים יהודים מפולין, מקרב עילית האינטליגנציה היהודית בפולין, כללה סופרים, שחקנים, מנהיגי פועלים ומנהיגים ציונים וכן תלמידים ומורים משיבת מיר (ראה הצלת יהודים מפולין דרך המזרח הרחוק; סמפו סוגיהרה; זרח ורהפטיג; ועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות-הברית).

בפרוץ המלחמה בין יפן לארצות-הברית ובעלות-הברית המערביות חלה הרעה במצב הפליטים. משאסרה ממשלת ארצות-הברית העברות כספים ממקורות אישיים או מקרנות ציבור של הג'וינט. כשנה לוו נציגי הג'וינט בש' כספים במקום, על סמך ערבות של תשלום הג'וינט לאחר המלחמה, ולמרות זאת נאלצו רבים למכור את חפציהם עד האחרון בהם כדי לקנות מזון. ב-18 בפברואר 1943 התאמתו החששות הכבדים ביותר של הפליטים, כאשר, בלחץ הנאצים, הקימו היפנים גטו, וכינו אותו בלשון נקייה ה'איזור המוגבל'. הפליטים, ששוב מצאו עצמם מנודים, שוכנו במקומות עוד יותר עלובים בשטח של ארבעה קמ"ר בחלק מגודר ברובע הונגקיו (Hongkew). אומנם לא שררו שם תנאים גרועים כאותם שהיו בגטאות באירופה, אך החיים היו עלובים, מכיוון שמגבלות הכלכלה הביאו את רוב התושבים לכלל מחסור. אך גם במצבם הקשה ביותר המשיך עולמם הפנימי של הפליטים בפעילותו בתחומי החינוך, החברה, התרבות והדת. מדצמבר 1943 שוב נתקבלו כספים מארצות-הברית אחרי שמשד החוץ ומשרד האוצר בוושינגטון נתנו אישור להעביר כספים לשטחים כבושים בידי האויב באירופה ובסין, וכתוצאה מכך השתפר מצב הפליטים בש' במידה ניכרת. הכסף מהג'וינט הועבר על-ידי סלי מאיר, נציג הג'וינט בשווייץ, למשרדי הצלב-האדום הבין-לאומי בש'.

בתום המלחמה, משפורסמו זוועות השואה באירופה, לא היו הפליטים בש' מסוגלים או רוצים לשוב ל"בתיהם" הקודמים. כמחציתם היגרו לאמריקה, והשאר עלו למדינת ישראל שקמה אז. כאשר כבשו הקומוניסטים את ש' ב-1949 כבר יצאו ממנה רוב היהודים, והאלפים המעטים שנותרו יכלו לצאתה באמצע שנות ה-50, ואז בא אל קיצו מיקלט מיוחד במינו זה ליהודים במזרח אסיה.